

بخش اول	تفکر و اندیشه	۷
درس اول	هستی بخش	۹
درس دوم	یگانه بی‌همتا	۲۵
درس سوم	توحید و سبک زندگی	۴۵
درس چهارم	فقط برای او	۶۵
درس پنجم	قدرت پرواز	۹۱
درس ششم	سنت‌های خداوند در زندگی	۱۱۳
بخش دوم	در مسیر	۱۳۷
درس هفتم	بازگشت	۱۳۹
درس هشتم	احکام الهی در زندگی امروز	۱۵۷
درس نهم	پایه‌های استوار	۱۷۵
درس دهم	تمدن جدید و مسئولیت ما	۱۹۹
ناب آزمون		۲۱۷
آزمون ۱ (مرور دهم)		۲۱۸
آزمون ۲ (مرور یازدهم)		۲۲۱
آزمون ۳ (مرور نیم‌سال اول دوازدهم)		۲۲۵
آزمون ۴ (مرور نیم‌سال دوم دوازدهم)		۲۲۸
آزمون ۵ (جامع دوازدهم)		۲۳۱
آزمون ۶ (متن آزمون)		۲۳۴
آزمون ۷ (حدیث آزمون)		۲۳۷
آزمون ۸ (آیه آزمون)		۲۴۰
آزمون ۹ (شعر آزمون)		۲۴۳
آزمون ۱۰ (جامع سه سال)		۲۴۶
آزمون ۱۱ (جامع سه سال)		۲۵۰
آزمون ۱۲ (نکته آزمون)		۲۵۴
پاسخ‌نامه		۲۵۷
پرسش‌های کنکور سراسری ۹۸		۳۳۷
پاسخ پرسش‌های کنکور سراسری ۹۸		۳۴۱

ترجمه و پیام آیات و احادیث

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موضوع: اندیشیدن مداوم درباره خدا

«أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ» برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

کلید واژه میانبر: برترین عبادت / تکرر تفکر در ارتباط با خدا / تداوم اندیشه: عامل افزایش ایمان

پیام حدیث:

انسان‌ها با تفکر درباره خدا و قدرت او، می‌توانند در مسیر بندگی او راحت‌تر قدم گذارند.

اندیشه عامل محرک رشد وجود انسان می‌باشد.

پیشینه کنکوری: این حدیث تاکنون در کنکور سراسری ذکر نشده است و احتمال طرح از آن وجود دارد.

ارتباط: براساس تعالیم دین اسلام، هر حرکت و عملی که برای کسب رضایت خداوند، براساس معیارهای دینی صورت گیرد، عبادت است.

(درس ۱ سال دهم)

ارتباط: منظور از تفکر درباره خدا، تفکر درباره صفات و افعال الهی است. (نه چیستی خداوند)

متن خطبه خط کتاب

اندیشه مانند بذری است که در ذهن جوانه می‌زند، در دل و قلب ریشه می‌دواند و برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می‌گردد.

(عمل ← مظهر اندیشه)

اندیشه، بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد، استعدادها را شکوفا می‌کند و امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد. علاوه بر آن می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ»

جدول روابط و نکات

معلول	علت
(۱) پرطراوت کردن بهار جوانی	(۱) اندیشه
(۲) شکوفا کردن استعداد	
(۳) نوید دادن امید به آینده	

يا أَيُّهَا النَّاسُ يا أَيُّهَا النَّاسُ
 أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ شما به خداوند نیازمند هستید
 وَ اللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ و خدا است که [تنها] بی نیاز ستوده است.
 فاطر، ۱۵

کلید واژه میانبر: نیازمندی و فقر مخلوقات / غنی و بالذات بودن خدا

پیام آیه:

- این آیه خطاب به همه انسان‌ها است و شامل تمام مخلوقات می‌شود. «یا أَيُّهَا النَّاسُ»
 - تمام مخلوقات، از جمله انسان در وجود و هستی خود (پیدایش و بقا) نیازمند خداوند هستند. «الْفُقَرَاءُ»
 - خداوند تنها وجود بی‌نیاز در هستی می‌باشد که به دیگری محتاج نیست. «هُوَ الْغَنِيُّ»
 - چون وجود خدا وابسته به چیزی نیست (علت)، کسی نمی‌تواند وجودش را بگیرد و نابودش کند (معلول). او در ذات خود غنی و بی‌نیاز است. «وَ اللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»
- پیشینه کنکوری:** مضمون کلی این آیه تاکنون بیش از ۶ بار در کنکور سراسری سال‌های اخیر مطرح شده است. (احتمال طرح تست از این آیه متوسط است)

ارتباط: این آیه با شعر «ذات نایافته از هستی بخش / کی تواند که شود هستی بخش» ارتباط مفهومی دارد.

ارتباط: نیازمندی موجودات در پیدایش خود به خداوند بیانگر توحید در خالقیت است. (درس ۲ سال دوازدهم)

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ هر آنچه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند.
 كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ او همواره دست‌اندرکار امری است.
 رحمان، ۲۹

کلید واژه میانبر: دست نیاز به سوی خدا / مبتکر بودن خداوند / طلب لطف و فیض الهی / تدبیر علی الدوام خداوند

پیام آیه:

- فرشتگان و موجودات آسمانی نیز همچون زمینیان، دست نیاز به سوی خدا دارند. (يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ)
- کارهای الهی تقلیدی نیست، بلکه ابتکاری و نوآورانه است. (كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ)
- نیاز دائمی موجودات، لطف و فیض دائمی خدا را طلب می‌کند. (او هر لحظه دارای فیضی جدید و مستمر برای آفریده‌ها است.)
- چنین نیست که خداوند، عالم را، آفریده و آن را به حال خود رها کرده باشد، بلکه همواره امور هستی را تدبیر و اداره می‌کند.
- منظور از «يَوْمٍ» در آیه، روز نیست، بلکه مطلق زمان است، زیرا خداوند در زمان نمی‌گنجد، بلکه فراتر از زمان است. (تدبیر علی الدوام خداوند)

خداوند هر روز امر جدیدی ایجاد می‌کند که قبلاً نبوده است. «كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»

پیشینه کنکوری: این آیه در کنکورهای گذشته ذکر نشده است. (احتمال طرح تست به صورت ترکیبی از آن می‌رود.)

ارتباط: این آیه با نیاز موجودات به خداوند در بقا متناسب است.

ارتباط: تدبیر و اراده خداوند در امور هستی؛ بیانگر توحید در ربوبیت است. (درس ۲ سال دوازدهم)

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ..... خداوند نور آسمان ها و زمین است.
نور، ۳۵

کلید واژه میانبر: خداوند، نور هستی / نور مسبب پیدایی و آشکاری / مشهود بودن خداوند در هستی

پیام آیه:

- خداوند در این آیه خود را «نور آسمان ها و زمین» یا «نور هستی» معرفی می کند. «اللَّهُ نُورٌ»
- تمام موجودات، وجود و هستی خود را از خداوند می گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می شوند و وجودشان به وجود او وابسته است.
- هر چیزی پیش از آن که نمایش دهنده خود باشد، نشان دهنده خالق خود است.
- پیشینه کنکوری:** این آیه تاکنون ۳ بار در کنکور سراسری مطرح شده است. (احتمال طرح تست از این آیه به صورت ترکیبی است).
- ارتباط:** این آیه با حدیث امام علی (ع) که می فرماید: «ما رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ» ارتباط مفهومی دارد.
- ارتباط:** این آیه با ابیات «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید»، «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم / به دریا بنگرم دریا تو بینم» و «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم» ارتباط معنایی دارد.
- ارتباط:** این آیه با ابیات «ما عدم هابیم و هستی های ما / تو وجود مطلق فانی نما» و «باد ما و بود ما از داد توست ...» ارتباط مفهومی دارد.

(درس ۲ سال دوازدهم)

موضوع: تنازع بقا در زندگی

حدیث پیامبر (ص)

اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا..... خدایا مرا چشم به هم زدنی به خودم وامگذار.

کلید واژه میانبر: نسبت کسب کمالات و نیازمندی به خدا / وصول به اوج درک فقر و نیازمندی / معرفت: عامل توکل

پیام حدیث:

- اگر خداوند متعال یک لحظه ما را به حال خودمان واگذار نماید، هدایت الهی قطع خواهد شد و سرانجامی جز ضلالت نخواهیم داشت.
- این حدیث مصداق عبارت «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» می باشد.
- معرفت و شناخت تمایلات انسان، موجب افزایش توکل بر خداوند می شود.
- این حدیث در نتیجه فهم عبارت «يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ» می باشد.
- پیشینه کنکوری:** این حدیث در کتاب های گذشته ذکر نشده است. (احتمال طرح تست به صورت ترکیبی از آن می رود).

موضوع: مشهود بودن خداوند در موجودات

حدیث امیرالمؤمنین علی (ع)

ما رَأَيْتُ شَيْئًا هیچ چیزی را ندیدم
إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ مگر اینکه خداوند را
قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ قبل از آن و بعد از آن و با آن دیدم

کلید واژه میانبر: وابستگی مخلوقات به خداوند / فطرت خدا آشنا

پیام حدیث:

- هر موجودی ابتدا نمایانگر خالق خود است و سپس نمایانگر خود. (اولویت مشهودیت خالق بر مخلوق).
- پیشینه کنکوری:** این حدیث تاکنون ۲ بار در کنکور سراسری سال های اخیر مطرح شده است. (احتمال طرح تست از آن بصورت ترکیبی وجود دارد).
- ارتباط:** این حدیث با آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» ارتباط معنایی دارد.
- ارتباط:** این حدیث با ابیات «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید»، «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم / به دریا بنگرم دریا تو بینم» و «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم» ارتباط معنایی دارد.

تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ در همه چیز تفکر کنید
وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.

کلید واژه میانبر: خداوند، حقیقتی نامحدود / منع از تفکر در ذات الهی / لا تَفَكَّرُوا

پیام حدیث:

تفکر در ذات خداوند (چیستی = ذات = ماهیت) ممنوع است بلکه تفکر باید درباره صفات خداوند (هستی) و نعمت‌های او و همه چیز باشد. لازمۀ تفکر در ماهیت خداوند (چیستی) احاطه و دسترسی به آن است و این درباره خدا غیر قابل تصور است؛ زیرا محدود نمی‌تواند به نامحدود احاطه پیدا کند.

پیشینه کنکوری: این حدیث تاکنون ۳ بار در کنکور سراسر سال‌های اخیر مطرح شده است. (احتمال طرح تست از آن بصورت ترکیبی می‌رود).

متن خطبه خط کتاب

مقدمه

آیا تاکنون برایتان پیش آمده است که در فضای آرام نشسته و به دور از هیجان و هیاهوی زندگی درباره این جهان پر جنب‌وجوش تفکر کرده باشید؟ تفکر درباره جهان دوردست؛ یعنی آسمان بی‌کران با کهکشان‌ها، منظومه‌ها، خورشید و سیارگان؛ و تفکر درباره همین جهان نزدیک، یعنی زمین با جنگل‌ها، دریاها، بیابان‌ها، جانوران، گیاهان و گل‌های زیبایش. آیا هرگز درباره آغاز و پایان این هستی پهن‌ور فکر کرده‌اید؟ به راستی این میلیاردها میلیارد کهکشان و ستاره و سیاره، با میلیاردها موجود متنوع از کجا آمده‌اند؟ موجودات جهان، هستی خود را وامدار چه کسی هستند؟

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش (متناسب با آیه «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ...»)

هر کدام از ما، براساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم (درک حضور خداوند ﴿فطری است﴾. به روشنی می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات و مخلوقات مدد می‌رساند (هدایت براساس حکمت). با وجود این شناخت اولیه، قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر درباره خداوند فرا می‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. یکی از این راه‌ها تفکر درباره نیازمندی بودن جهان، در پیدایش خود، به آفریننده و خالق است. بیان این راه به شرح زیر است:

مقدمه اول (متناسب با بیت «ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما / تو وجود مطلق فانی نما»)

اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای (موجودات = وابسته = فقیر = وامدار = ممکن‌الوجود) می‌یابیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست. در اشیای پیرامون نیز که تأمل کنیم، آنها را همین‌گونه می‌بینیم؛ حیوانات، نباتات، جمادات، زمین، ستاره‌ها و کهکشان‌ها، همه را، پدیده‌هایی می‌یابیم که وجودشان از خودشان نبوده و نیست. (مقدمه اول ﴿هر پدیده‌ای وجودش از خودش نیست﴾)

مقدمه دوم (متناسب با شعر «ذات نیافته از هستی بخش ...»)

پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد؛ همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد. عبدالرحمان جامی این معنا را در دو بیت چنین بیان می‌کند:

ذات نیافته از هستی بخش چون تواند که بود هستی بخش
خشک ابری که بود ز آب تهی ناید از وی صفت آب‌دهی

پیام سخن

بیانگر نیازمندی تمام پدیده‌ها به دیگری در پیدایش است و متناسب با مقدمه دوم می‌باشد.

ارتباط: مفهوم کلی شعر با آیه «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» متناسب است.

آری در آفرینش نیز، یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد؛ در این صورت،

تفکر در متن

توضیحاتی که در متن درس درباره «نیازمندی جهان به خدا در پیدایش» گفته شده را به صورت یک استدلال، به طور خلاصه بنویسید.

مقدمه اول: ما و این جهان پدیده هستیم و وجودمان از خودمان نیست.

مقدمه دوم: موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به دیگری هستند.

نتیجه: ما و مجموعه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هستی یافتن، به آفریننده‌ای نیازمندیم که سرچشمه هستی است و هستی از او جدا نمی‌شود.

تدبر در قرآن (۱)

در آیه زیر تدبّر کنید و به سؤالات پاسخ دهید.

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»

فاطر، ۱۵

۱- نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟

پاسخ: همه مخلوقات از جمله انسان، در وجود و هستی خود به خداوند نیازمند هستند. (پیدایش و بقا)

۲- چرا خداوند می‌تواند نیاز انسان و هر موجود دیگری را برطرف کند؟

پاسخ: از آنجا که خداوند علت اصلی مخلوقات است و به آنها وجود بخشیده (خالق است)، موجودات، در بقای خود نیز به او نیازمندند و همچنین همواره هر موجودی به علت حقیقی خود که بدان وجود بخشیده، وابسته است، به همین دلیل خداوند می‌تواند نیاز انسان را برطرف کند.

تدبر در قرآن (۲)

در آیه زیر تدبّر کنید و به سؤالات پاسخ دهید.

«يَسْأَلُهُ وَمَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»

رحمان، ۲۹

۱- چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

پاسخ: زیرا خداوند مسبب ایجاد هر پدیده و عملی در این جهان است، به همین دلیل موجودات همواره به او اظهار نیاز می‌کنند.

۲- چرا خداوند هر لحظه دست اندرکار امری است؟

پاسخ: چون منشأ و سرچشمه هرکاری از ذات اقدس الهی می‌باشد، به همین دلیل در همه امور، نقش خداوند مشهود است.

تفکر در حدیث

امیرالمؤمنین علی (ع) می‌فرماید:

«مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَوَعْدَهُ وَمَعَهُ»

به نظر شما پیام این حدیث چیست؟ مقصود امیرالمؤمنین (ع) از اینکه می‌فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم چه می‌باشد؟

پاسخ: جهان جلوه حق است و هر موجودی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود.

- ۱- مطابق حدیث «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ...»، برترین عبادت در نظر پیامبر اکرم (ص)، می‌باشد.
- ۱ داشتن استمرار در زمینه اندیشه درباره خدا و حکمت او ۲ نگرش مثبت در ارتباط با زندگی انسان و آینده او
 ۳ توجه به ذات اقدس باری تعالی و دوری از ناپاکی ۴ عمل به احکام اسلامی در عین توجه به دیدگاه‌های فردی
- ۲- درک حضور خداوند، مبتنی بر وجود در ذات بشریت است و همچنین شناخت صفات و افعال خداوند، نوعی نسبت به اوست.
- ۱ فطرت - معرفت عمیق ۲ اختیار - معرفت عمیق ۳ وجدان - شناخت اولیه ۴ فطرت - شناخت اولیه
- ۳- اگر بگوییم «ما و همه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد.» کدام عبارت ما را به این نتیجه نمی‌رساند؟
- ۱ انسان و موجودات جهان پدیده‌هایی هستند که در وجود به خودشان متکی نیستند.
 ۲ هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد، برای موجود شدن نیازمند دیگری است.
 ۳ موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست، در موجود بودن نیازمند به وجودی هستند که وجود، عین ذاتش نباشد.
 ۴ یک موجود، فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که ذات و حقیقتش مساوی با موجود بودن باشد.
- ۴- هر گاه سؤال شود که پیام عبارت شریفه: «انتم الفقراء الی الله» در مورد چه کسانی است؟ باید بگوییم
- ۱ همه مخلوقات از جمله انسان‌ها ۲ آنها که در کسب کمالات حقیقی می‌کوشند.
 ۳ در مورد مؤمنان ۴ هر موجودی که ذات و حقیقتش مساوی با موجود بودن باشد.
- ۵- در قیاس رابطه جهان با خدا و رابطه بتا با مسجد، تفاوت به چشم می‌خورد
- ۱ بنیادین - بتا برای اتمام کار خود به همکار نیاز دارد. ۲ اساسی - بتا تنها جابه‌جا کننده مصالح ساختمان است.
 ۳ جزئی - بتا تنها جابه‌جا کننده مصالح ساختمان است. ۴ جزئی - بتا برای اتمام کار خود به همکار نیاز دارد.
- ۶- با توجه به مفهوم بیت: «ذات نایافته از هستی بخش / کی تواند که شود هستی‌بخش»، یک چیز، در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که
- ۱ تنها در پیدایش متکی به غیر خود باشد. ۲ نبوده و سپس پدید آمده باشد.
 ۳ سرچشمه هستی و وجودش، ذاتش نباشد. ۴ تساوی ذات و حقیقتش با موجود بودن محقق باشد.
- ۷- در راستای تحقق معرفت عمیق تر خداوند، اولین مقدمه در اثبات نیازمندی جهان در هستی خود به خداوند، است.
- ۱ تساوی ذات ما و اشیای موجود در عالم با موجود بودن
 ۲ سرچشمه نگرفتن وجود و هستی آدمی سایر موجودات از ذاتشان
 ۳ پدیده نبودن موجودی که ذات و حقیقتش مساوی با موجود بودن است.
 ۴ نیازمند بودن هر چیزی که فاقد شیرینی است، به دیگری برای شیرین شدن
- ۸- دومین مقدمه، در اثبات نیازمندی جهان در هستی خود به خداوند، در کدام گزینه آمده است؟
- ۱ هیچ یک از پدیده‌ها را نمی‌توان یافت که به خود متکی و از غیر خود بی‌نیاز باشد.
 ۲ ذات ما و اشیای موجود در عالم مساوی با موجود بودن نیست و ممکن است که نباشیم.
 ۳ هر چیزی که وجودش از خودش نباشد، برای موجود بودن نیازمند به دیگری است.
 ۴ خداوند پدیده نمی‌باشد، بلکه سرچشمه هستی است.